

สำนวนจีนในภาษาไทยและวรรณคดีไทย

อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล*

บทคัดย่อ

สำนวนจีนเริ่มเข้ามาในภาษาไทยเมื่อคนไทยเริ่มแปลวรรณกรรมพงศาวดารจีนมาเป็นพากย์ไทย สำนวนจีนส่วนใหญ่ในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลไม่มีลักษณะพิเศษทางภาษาเช่นสำนวนที่พบทั่วไป แต่มีลักษณะเป็นภาษาอธิบายขยายความที่ให้ข้อคิดลึกซึ้งและใช้ความเปรียบที่คมคาย สำนวนจีนที่มีลักษณะเป็นสำนวนแท้จึงพบมากในวรรณกรรมจีนกำลังภายในแปล สำนวนจีนบางสำนวนพบมาตั้งแต่วรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลและยังคงมีใช้อยู่ในภาษาไทยปัจจุบัน สำนวนจีนที่ใช้ในภาษาไทยปัจจุบันมีจำนวนมากว่าที่พบในวรรณกรรมจีนมาก ส่วนใหญ่มีที่มาจากภาพยนตร์จีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพยนตร์จีนกำลังภายใน ส่วนที่ใช้ตามที่คนไทยเชื่อสายจีนใช้มีไม่มากนัก นอกจากนี้การศึกษาวรรณคดีไทยที่มีอายุใกล้เคียงกับสมัยที่นิยมแปลวรรณกรรมพงศาวดารจีนเป็นภาษาไทยพบว่า คนไทยค่อยๆ รับสำนวนจีนเข้ามาใช้โดยไม่รู้ตัว จึงปรากฏร่องรอยอิทธิพลของสำนวนจีนในวรรณกรรมสุภาษิตของไทยด้วย

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รายงานตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลเท่าที่เก็บได้ ณ เดือนเมษายน พ.ศ. 2547

ขอขอบคุณนิสิตชาวจีนทุกคนที่ลงทะเบียนรายวิชา 2201225 อิทธิพลภาษาต่าง

ประเทศต่อภาษาไทย

คำนำ

เมื่อเปรียบเทียบสำนวนที่ใช้ในภาษา 2 ภาษา จะพบว่า อาจมีสำนวนจำนวนหนึ่งมีลักษณะพ้องกัน คือ มีความหมายเหมือนกันแม้คำที่มาประกอบขึ้นเป็นสำนวนในภาษา 2 ภาษานั้นจะแตกต่างกัน เช่น สำนวน When in Rome do as the Romans do. ในภาษาอังกฤษ มีความหมายพ้องกับสำนวน เข้าเมืองตาหลิ่ว ก็ต้องหลิ่วตาตาม ในภาษาไทย บางครั้งสำนวนในภาษา 2 ภาษาอาจจะพ้องกันทั้งความหมายและคำที่นำมาร้อยเรียงขึ้นเป็นสำนวน เช่น สำนวน Prevention is better than cure. ในภาษาอังกฤษ กับสำนวน กันไว้ดีกว่าแก้ ในภาษาไทย เมื่อเปรียบเทียบกัน สำนวนที่มีความหมายพ้องกันในภาษา 2 ภาษา อาจพบได้ไม่ยากนัก แต่สำนวนที่มีลักษณะพ้องกันทั้งคำที่นำมาเรียงร้อยเป็นสำนวนและความหมายที่ใช้พบได้น้อยกว่ามาก อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาสำนวนที่ใช้ในภาษาจีนและในภาษาไทย จะพบสำนวนที่พ้องกันจำนวนมาก ไม่แต่เฉพาะสำนวนที่มีความหมายพ้องกันเท่านั้น สำนวนที่ใช้คำความหมายเดียวกันมาเรียงร้อยในลักษณะใกล้เคียงกันและเป็นสำนวนที่มีความหมายคล้ายคลึงกันด้วยก็พบจำนวนมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างสำนวนจีนกับสำนวนไทยที่มีความหมายพ้องกัน

(จีน) 見了和尚罵賊禿。jiàn le héshang mà zéi tū.

"เห็นพระแล้วตำว่าโจรหัวล้าน"

(ไทย) ตีวัวกระทบคราด

(จีน) 人靠衣服，馬靠鞍。rén kào yīfú, mǎ kào ān.

"คนพึ่งพาอาภรณ์ ม้าพึ่งพาอาน"

(ไทย) ไก่งามเพราะชน คนงามเพราะแต่ง

ตัวอย่างสำนวนจีนกับสำนวนไทยที่พ้องกันทั้งคำที่นำมาเรียงเข้าเป็นสำนวนและความหมายของสำนวน

- (จีน) 盲人摸象。máng rén mò xiàng.
“ตาบอดคลำช้าง”
- (ไทย) ตาบอดคลำช้าง
- (จีน) 飛蛾投火。fei é tóu huǒ.
“แมงเม่าเข้ากองไฟ”
- (ไทย) แมงเม่าบินเข้ากองไฟ

สำนวนในภาษาจีนและในภาษาไทยที่พ้องกันนี้ มีผู้ศึกษาเปรียบเทียบไว้ไม่น้อย ผู้ที่บุกเบิกศึกษาด้านนี้คือ ฉิน หยงหลิน (2526) งานวิจัยเรื่อง “สำนวนจีนและสำนวนไทย: การศึกษาเปรียบเทียบ” ของเขาเป็นแบบอย่างให้เกิดงานศึกษาวิจัยเปรียบเทียบสำนวน สุภาษิต และคำพังเพยของภาษาจีนกับภาษาไทย ตามมาหลายงานในระหว่าง พ.ศ. 2543-2544 ได้แก่ งานศึกษาเปรียบเทียบสำนวนที่มีตัวเลขของ ชัญญพร ปริญาวุฒิชัย (2543) งานศึกษาเปรียบเทียบสำนวนที่ใช้คำว่า “ใจ” ของ สุมาลี ศรีปานเงิน (2543) งานศึกษาเปรียบเทียบสุภาษิตและคำพังเพยของ กรรณิการ์ โกวิทกุล (2544) งานศึกษาสำนวนที่ใช้คำเรียกอวัยวะ “ตา” ของ วรณิดา ถึงแสง (2544) งานศึกษาสำนวนที่มีคำเกี่ยวกับสัตว์ของ พิริยา สุระขจร (2544) และ งานศึกษาสำนวนจีนที่มี 3 พยางค์ที่ใช้โครงสร้างกริยา-กรรม ของ ชัชศรีณีย์ เชิดชูตระกูลชัย (2544)

งานต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่แสดงตัวอย่างสำนวนมากมายในภาษาจีนและภาษาไทยที่มีความหมายใกล้เคียงกันหรือพ้องกัน และแสดงความเห็นว่าคุณพ้องกันนี้สืบเนื่องมาแต่ทั้งประเทศจีนและประเทศไทยมีปัจจัยด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เหมือนกัน มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน มีทัศนคติและค่านิยมที่คล้ายคลึงกัน (ฉิน หยงหลิน 2526: 224-44; สุมาลี ศรีปานเงิน 2543: 108-13; ชัชศรีณีย์ เชิดชูตระกูลชัย 2544: 130-47; กรรณิการ์ โกวิทกุล 2544: 114-28; พิริยา สุระขจร 2544: 82-92, 95-101)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มียงานวิจัยใดเน้นศึกษาวิเคราะห์หรือวินิจฉัยว่า สำนวนจำนวนมากในภาษาจีนและภาษาไทยที่พ้องกันนี้ มีสำนวนใดบ้าง ที่ความพ้องนั้นเป็นผลจากการสัมผัสภาษา (language contact) และการหยิบยืม สำนวนของภาษาหนึ่งมาใช้ในอีกภาษาหนึ่ง

ในบทความนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาสำนวนจีนและสำนวนไทยที่พ้องกัน พยายามหาเกณฑ์เพื่อใช้สันนิษฐานว่ามีสำนวนจีนใดบ้างที่ภาษาไทยน่าจะรับมาใช้ จากการสังเกตเบื้องต้นพบว่า ภาษาไทยรับสำนวนจีนจำนวนหนึ่งเข้ามาใช้ สำนวนจีนที่ใช้ในภาษาไทยส่วนใหญ่เป็นผลกระทบมาจากอิทธิพลของวรรณกรรมจีนและ ภาพยนตร์จีนกำลังภายใน สำนวนเหล่านี้มักใช้ในภาษาที่ไม่เป็นทางการ

อนึ่ง คำว่า “สำนวน” ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ใช้ในความหมายกว้าง ครอบคลุม ทั้งรูปแบบถ้อยคำเฉพาะที่ใช้จนเป็นภาษาที่มีแบบแผนตายตัว (fixed form) ให้คนอื่น ๆ ในสังคมใช้ตาม และมีความหมายครอบคลุมถึงสุภาษิตสอนใจและคำพังเพย ด้วย

ผู้วิจัยมีสมมติฐานว่า ภาษาไทยยืมสำนวนจำนวนมากมาจากภาษาจีน ส่วนใหญ่ยืมผ่านมาทางวรรณกรรมจีนแปลทั้งวรรณกรรมพงศาวดารและวรรณกรรม กำลังภายใน รวมทั้งผ่านทางภาพยนตร์จีนกำลังภายใน และจากผู้พูดทวิภาษา สำนวนจีนที่ใช้ในภาษาไทยจำนวนหนึ่งใช้กันทั่วไป แต่อีกจำนวนหนึ่งปรากฏแต่ในวรรณกรรม

ขั้นตอนการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้รวบรวมสำนวนจีนและสำนวนไทยจำนวนมากจากเอกสารต่างๆ ดังที่ปรากฏรายชื่อในท้ายบทความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้รวบรวมสำนวนจีนที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมจีนแปล ได้แก่ วรรณกรรมพงศาวดาร และนิยายกำลัง

ภายใน¹

นอกจากนี้ยังได้รวบรวมสำนวนจีนจากผู้ออกภาษาคนไทยจำนวน 5 คน ได้จำแนกผู้ออกภาษาออกเป็น 3 กลุ่ม ผู้ออกภาษากลุ่มที่ 1 ใช้ผู้ออกภาษาจำนวน 1 คน เป็นผู้รู้ทวิภาษา ภาษาจีน²-ภาษาไทย สามารถอ่าน ฟัง พูด และเขียนทั้ง ภาษาจีนและภาษาไทยได้คล่องแคล่ว เป็นชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานกว่า 40 ปี ผู้ออกภาษากลุ่มที่ 2 ใช้ผู้ออกภาษาจำนวน 2 คน เลือกผู้ที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนซึ่งพูดภาษาไทย สามารถฟังภาษาจีนพอเข้าใจ แต่ไม่สามารถพูดหรืออ่านภาษาจีนได้ ผู้ออกภาษากลุ่มที่ 3 ใช้ผู้ออกภาษาจำนวน 2 คน เลือกผู้ที่ไม่รู้ภาษาจีนแต่ติดตามอ่านวรรณกรรมจีนแปลและชมภาพยนตร์จีนเป็นเวลานานกว่า 10 ปี

เมื่อได้สำนวนทั้งภาษาจีนและภาษาไทยมา ก็นำมาวิเคราะห์และวินิจฉัยว่าสำนวนไทยสำนวนใดยืมมาจากภาษาจีนบ้าง สำนวนที่พ้องกันมาก และวินิจฉัยยากใช้เกณฑ์วินิจฉัยดังนี้

1) สำนวนที่มีหลักฐานชัดเจนว่าปรากฏในวรรณกรรมโบราณของจีนมาก่อน เช่น 殺鷄焉用牛刀, shā jī yān yòng niú dāo. เชือดไก่ไม่ต้องใช้มีดฆ่าโค ปรากฏในคัมภีร์หลุนอวี่ (論語 Lún Yǔ) (朱祖延 1986: 394, 司徒談 1985: 210) และในหนังสือสามก๊ก สำนวน 坐山觀虎鬥, zuò shān guān hǔ dòu. นั่งบนภูเขาเสือกัดกัน ปรากฏในหนังสือฉีจี้ (史記 Shǐ Jì) (盧榮軒 1997: 137) ตัดสินให้เป็นสำนวนจีนที่ภาษาไทยยืมมาใช้

ศูนย์วิทยทรัพยากร

¹ ขอขอบคุณคุณอภิวัฒน์ คุ่มภัย นิสิตปริญญาโทสาขาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ช่วยเก็บข้อมูลจากวรรณกรรมจีนแปล และคุณธรรณิษฐ์ กาญจนการ ผู้ช่วยเก็บข้อมูลจากวรรณกรรมจีนแปลและจากผู้ออกภาษา

² ภาษาจีนนี้ไม่จำกัดว่าเป็นภาษาจีนถิ่นใด

2) ส่วนวนที่สะท้อนค่านิยม โลกทรรศน์ และวัฒนธรรมของจีนอย่างชัดเจน เช่น ส่วนวนที่กล่าวถึง หยก, ห่านฟ้า, ฟ้าหรือสวรรค์ (天 tiān) เช่น 金枝玉葉。jīn zhī yù yè. กิ่งทองใบหยก, 鸞蛤蟆想吃天鵝肉。lǎi há ma xiǎng chī tiān é ròu. คางคกริจะกินเนื้อห่านฟ้า, 老天有眼。lǎo tiān yǒu yǎn. สวรรค์มีตา ตัดสินให้เป็น ส่วนวนที่ภาษาไทยรับมาจากภาษาจีน

3) ส่วนวนที่ภาษาจีนมีเรื่องเล่าประกอบ แต่ภาษาไทยไม่มี เช่น 磨杵成針。mó chǔ chéng zhēn. ฝนทั่งให้กลายเป็นเข็ม มีเรื่องเล่าประกอบว่าวีหลี่ไป (李白 Lǐ Bái) ได้ข้อคิดเรื่องความเพียรจากหญิงชรา (司徒談 1985: 270) ขณะที่ ส่วนวนของไทยไม่มีเรื่องเล่า ก็ตัดสินให้เป็นส่วนวนที่ภาษาไทยรับมาจากภาษาจีน

4) ส่วนวนที่มีที่มาจากคัมภีร์หรือความเชื่อทางพุทธศาสนา เช่น 盲人摸象。máng rén mò xiàng. ตาบอดคลำช้าง มีที่มาจากคัมภีร์ชาดกกฎกฐกาเหมือนกัน³ ไม่วินิจฉัยว่าเป็นส่วนวนที่ภาษาไทยรับมาจากภาษาจีน

5) ส่วนวนที่ยังไม่สามารถหาหลักฐานมายืนยันได้ว่าภาษาไทยรับมาจาก ภาษาจีน เช่น 恨之入骨。hèn zhī rù gǔ. เกลียดเข้ากระดูกดำ จัดให้เป็นส่วนวนที่ ภาษาจีนและภาษาไทยมีพ้องกันด้วยความบังเอิญ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ภาษาไทยยืมส่วนวนจีนเข้ามาใช้จำนวนมาก เท่าที่พบ ในขณะนี้มากกว่า 100 ส่วนวน หลักฐานลายลักษณ์อักษรที่เก่าที่สุดที่พบส่วนวนจีนใน ภาษาไทยได้แก่วรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลเรื่องสามก๊ก ซิดก๊กไชอัน และ พงศาวดารจีนแปลเรื่องอื่นๆ สามก๊กซึ่งเป็นวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลที่เก่าที่สุด

³ ในพจนานุกรมส่วนวนจีนเล่มเล็ก (漢語成語小詞典) (อั่งไฉ ฉิน หยงหลิน 2526: 127) กล่าวว่า ส่วนวน 盲人摸象。máng rén mò xiàng. มีที่มาจากคัมภีร์ชาดกกฎกฐกา แต่ (司徒談 1985: 112-3) กล่าวว่า มีที่มาจากคัมภีร์ 差樂經 หรือคัมภีร์นิรวาณสูตร

พบสำนวนจีนจำนวนมากที่สุด ในขณะที่หลายเรื่องไม่พบเลยแม้แต่สำนวนเดียว สำนวนจีนบางสำนวนที่พบในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลยังคงใช้อยู่ในภาษาไทย ปัจจุบัน มีสำนวนจีนจำนวนหนึ่งพบในวรรณกรรมจีนกำลังภายในแปล และมีจำนวนไม่น้อยรับผ่านมาจากภาพยนตร์จีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพยนตร์จีนกำลังภายใน ส่วนสำนวนจีนที่ใช้ตามคนไทยเชื้อสายจีนที่เป็นผู้พูดทวิภาษามีจำนวนไม่มากนัก

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยขอแยกประเด็นอภิปรายออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ สำนวนจีนที่พบในวรรณกรรมจีนแปล สำนวนจีนที่พบในวรรณคดีไทย สำนวนจีนที่ใช้ในภาษาไทยปัจจุบัน และการดัดแปลงสำนวนจีนให้เป็นไทย

สำนวนจีนที่พบในวรรณกรรมจีนแปล

สำนวนจีนที่พบในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปล

วรรณกรรมพงศาวดารจีนได้แปลออกเป็นภาษาไทยตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แก่เรื่อง สามก๊ก และ ซิดก๊กไชฮั่น ครั้นรัชกาลที่ 2 ก็ได้แปลบ้าง แต่ส่วนใหญ่แปลในรัชกาลที่ 4 และรัชกาลต่อๆ มา (เองเลียดต้วน เล่ม 1: ข) เท่าที่คุรุสภารวบรวมพิมพ์ในหนังสือชุดพงศาวดารจีนรวมได้ 34 เรื่อง (เองเลียดต้วน เล่ม 1: จ) ว่าโดยปริมาณเรื่องนับว่ามาก แต่พบสำนวนจีนในวรรณกรรมเหล่านี้ไม่มากนัก หลายเรื่อง เช่น ชุยถัง, ซิเตงซาน, เองเลียดต้วน ฯลฯ ไม่ปรากฏสำนวนจีนเลยแม้แต่สำนวนเดียว เพราะเนื้อเรื่องมุ่งไปที่เนื้อหาและรายละเอียดของการสงครามและอิทธิปาฏิหาริย์มากกว่าเน้นถ่ายทอดความคิดและภูมิปัญญาของบรรพชนจีนอย่างเรื่องสามก๊กและซิดก๊กไชฮั่น

สำนวนจีนที่พบในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลมีลักษณะเด่นประการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนึ่งคือ ใช้คำไม่ตรงกับคำที่สำนวนจีนใช้นัก เพราะผู้แปลได้แปลยกย้ายออกไป⁴ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2543: 44-45) มีพระวินิจฉัยเรื่องภาษาแปลในงานวรรณกรรมพงศาวดารจีนไว้ว่า งานที่เจ้านายหรือขุนนางผู้ใหญ่แปล ลีลาภาษาไทยดีกว่างานที่บุคคลสามัญแปล แต่ไม่สู้ตรงกับภาษาที่แต่งในภาษาจีนเดิม เพราะผู้แปลไม่รู้สันหัดทั้งภาษาไทยและภาษาจีน ต้องอาศัยผู้รู้จีนช่วยแปลชั้นหนึ่งก่อน แล้วค่อยขัดเกลาต่อเมื่อภายหลัง ข้อสังเกตของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงวินิจฉัยไว้นี้ได้เห็นตัวอย่างอย่างเป็นรูปธรรมในงานของจินตนา ชันวานวิวัฒน์ (2527) จินตนาได้แสดงตัวอย่างของภาษาต้นฉบับของวรรณกรรมพงศาวดารจีนเรื่องสามก๊กสำนวนของหลอ กว่านจง (羅貫中 Luò Guànzhōng) เปรียบเทียบกับสำนวนฉบับของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) โดยเลือกแสดงเฉพาะข้อความที่ใช้ความเปรียบอุปมาพบว่า ความเปรียบอุปมาจำนวนมากในสามก๊กทั้ง 2 ฉบับดังกล่าวมีลักษณะที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ความเปรียบในภาษาไทยมีทั้งที่ดัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงรายละเอียดเนื้อหาของความเปรียบ (2527: 56) และเพิ่มเนื้อหาความเปรียบเข้าไปทั้งๆ ที่ต้นฉบับไม่มี (2527: 120)

ดูเหมือนว่าลักษณะแปลวรรณกรรมจีนโดยไม่ยึดเคร่งครัดว่า จะต้องแปลให้ตรงกับถ้อยคำที่ใช้ตามต้นฉบับภาษาจีนเดิม แต่เน้นถ่ายทอดให้ผู้เสวยวรรณกรรมคนไทยเข้าใจความและได้จินตภาพที่ชัดเจนเป็นสำคัญ จะเป็นหลักที่คนไทยยึดปฏิบัติเรื่อยมาเมื่อต้องแปลเรียบเรียงวรรณกรรมพงศาวดารจีนออกมาเป็นภาษาไทย สำนวนจีนที่พบในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลจึงมีลักษณะทำนองเดียวกับความเปรียบอุปมาในสามก๊กตามที่จินตนาได้วิเคราะห์ไว้ กล่าวคือ ผู้แปล

⁴ ด้วยข้อจำกัดด้านเวลา งบประมาณ และความขาดแคลนวรรณกรรมพงศาวดารจีนต้นฉบับ ทำให้ผู้วิจัยไม่อาจตรวจสอบว่า ต้นฉบับภาษาจีนใช้สำนวนจีนดั้งเดิมมาเทียบหรือไม่ สำนวนจีนเหล่านี้ได้คัดมาจากที่ผู้อื่นรวบรวมไว้แล้ว สันนิษฐานว่าไม่ต่างกันมากนัก

หรือผู้เรียบเรียงได้ดัดแปลงรายละเอียดเนื้อหาของสำนวนและลักษณะภาษาออกไปมาก ลักษณะของสำนวนจีนที่พบในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลมีดังนี้

1) เติมรายละเอียดลงไปในส่วนเดิมแต่เพียงเล็กน้อย เช่น

(จีน) 沐猴而冠。 mù hóu ér guān.

“วานรสวมหมวก”⁵

(ไทย) วานรได้เสื้อและหมวกเครื่องยศ (ไซอัน: 151)

2) เติมรายละเอียดหรือข้อความอธิบายลงไปมาก ทำให้ภาษาขาดลักษณะกระชับ แต่ยังคงความเปรียบที่คมคายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งตามลักษณะเดิมของสำนวนจีน เช่น

(จีน) 棟折榱崩。 dòng zhé cuī bēng.

“เมื่อเสาเรือนหัก ช่อแป๋ย้อมพังมลาย”

(ไทย) ชุนนางผู้ใหญ่เปรียบเหมือนเรือนมืองไก่และเสาเอก เครื่องเรือนทั้งนั้นเป็นที่ประชุมอยู่กับอกไก่ ออกไก่อังหาเป็นอันตรรายไม่ ซึ่งจะเปลี่ยนนั้นไม่สมควร (เม่งเจียว เล่ม 3: 114)

3) สำนวนจีนเดิมมีลักษณะเป็นข้อความ 2 ข้อความ แต่ละข้อความใช้คำจำนวนเท่ากัน ได้ดูลักษณะและสมมาตรกัน ส่วนสำนวนในพงศาวดารจีนแปลได้เพิ่มข้อความขยายลงไป ความขยายที่เพิ่มเข้าไปนี้ยังไม่ทำให้ลักษณะได้ดูลักษณะและสมมาตรของสำนวนเดิมเสียไป

(จีน) 良藥苦口，忠言逆耳。 liáng yào kǔ kǒu, zhōng yán nì ěr.

“ยาดีขมปาก คำตรงขัดหู”

⁵ เป็นคำดูแคลน หมายถึง “ไม่มีคุณสมบัติหรือมีเกียรติพอที่จะเป็นยกย่องนับถือ” หรือ “มีค่าไม่พอแก่เครื่องประดับที่เป็นสัญลักษณ์ของผู้ดี”

(ไทย) ยาดิซมปาก แต่เป็นประโยชน์แก่คนไข้ คนช็อกกล่าวคำไม่เพราะหู
แต่เป็นประโยชน์แก่กาลกายหน้า (สามก๊ก: 797)

4) สำนวนเดิมเป็นข้อความ 2 ข้อความที่ได้ดูลและสมมาตรกัน และใช้กลวิธีซ้ำคำ แต่ในพงศาวดารจีนแปลเติมรายละเอียดไปจนเสียลักษณะดังกล่าวไป เช่น

(จีน) 兄弟如手足，妻子如衣服。xiōngdì rú shǒuzú, qīzi rú yīfu.
“พี่น้องดุจแขนขา ภรรยาดุจอาภรณ์”

(ไทย) ภรรยาเหมือนเสื้อผ้า ขาดแล้วคงหาใหม่ได้ อันสองพี่น้องเหมือนมือ
และเท้า ขาดตัวนไปแล้ว หารู้ที่จะต่อได้ไม่ (เสียดก๊ก: 195)

5) สำนวนเดิมในภาษาจีนไม่ได้มีลักษณะเป็นข้อความที่ได้ดูลและสมมาตรกัน แต่สำนวนในพงศาวดารจีนแปลได้ปรับแปรให้มีลักษณะดังกล่าวขึ้น เช่น

(จีน) 放虎歸山。fàng hǔ guī shān.
“ปล่อยเสือขึ้นเขา”

(ไทย) อุปมาเหมือนปล่อยเสือเข้าป่า แลปล่อยจระเข้ลงในแม่น้ำ (สามก๊ก: 2921)

เหมือนปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงในมหาสมุทร (สามก๊ก: 575)

6) สำนวนเดิมมีสัมผัสแต่สำนวนในพงศาวดารจีนแปลไม่มีสัมผัส เช่น

(จีน) 蚍蜉撼大樹，可笑不自量。pí fú hán dà shù, kě xiào bù zì liang. (คำว่า 樹 shù สัมผัสกับ 不 bù)

“มดปลวกหมายไค้นไม้ใหญ่ ช่างน่าขันเพราะมันไม่ประมาณตน”

(ไทย) เหมือนมดแลปลวกองอาจคิดจะทำลายภูเขอันใหญ่นั้น (สามก๊ก: 644)

7) สำนวนจีนในพงศาวดารจีนแปลไม่มีลักษณะเป็นข้อความที่ใช้รูปภาษาดายตัว (fixed form) สำนวนเดียวกันเมื่อปรากฏในวรรณกรรมเรื่องหนึ่งจึงใช้อย่างหนึ่ง เมื่อปรากฏในวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งก็ใช้อีกอย่างหนึ่ง สุดแท้แต่ผู้แปลจะแปลเป็นอย่างไร เช่น

- (จีน) 以卵擊石。 yǐ luǎn jī shí.
“ไข่กระทบหิน”
- (ไทย) เหมือนเอาไข่ไปกระทบหิน (สามก๊ก: 587)
หนึ่งฟองไข่กระทบภูเขา (ไซอิ๋ว: 141)

แม้แต่ในวรรณกรรมเรื่องเดียวกันก็ยังแปลสำนวนเดียวกันแตกต่างกันแตกต่างเป็นหลายแบบ เช่น

- (จีน) 良禽擇木而栖，良臣擇主而事。
liáng qín zé mù ér qī, liáng chén zé zhǔ ér shì.
“นกดีรู้จักเลือกต้นไม้ทำรัง ขุนนางดียอมตองรู้จักเลือกเจ้านาย”
- (ไทย) อันธรรมดาคนจะทำรังก็ย่อมแสวงหาซึ่งพุ่มไม้ซึ่งจะได้ทำรังอยู่เป็นสุข ถึงลมพายุใหญ่จะพัดหนักมา รังนั้นก็มิได้เป็นอันตราย ประการหนึ่งเป็นชาติทหาร จะหาแม่ทัพ ก็ให้พิเคราะห์ดูผู้ใจโอบอ้อมอารี และชำนาญในการสงคราม ถึงข้าศึกจะยกมามากมายเท่าใดก็มีได้หวาดไหว คิดอ่านป้องกันมิให้ทหารทั้งปวงเป็นอันตราย ถ้าผู้ใดพบนายที่มีสติปัญญาหมายจะพึงได้แล้วไม่เข้าหาราชการด้วย อย่าให้คนทั้งปวงนับถือความคิดผู้นั้นเลย (สามก๊ก: 188)
- ธรรมดาเกิดมาเป็นชาย ถ้าจะหาเจ้านายก็ให้พึงพิเคราะห์ดูน้ำใจซึ่งดี และร้ายก่อนจงให้เข้าอยู่ด้วย (สามก๊ก: 427)
- ธรรมดาคนแม้จะทำรังอาศัยก็ให้ดูต้นไม้อันร่มชืดจึงจะอยู่ได้อยู่เป็นสุข อนึ่งเกิดมาเป็นชายก็ให้พึงพิเคราะห์ดูเจ้านายอันมีน้ำใจโอบอ้อมอารีจึงเข้าอยู่ด้วย จะได้มีความสุขสืบไป (สามก๊ก: 861)

หากสังเกตเฉพาะพงศาวดารจีนแปลย่อมไม่อาจจะบรูได้ว่าข้อความนั้นๆ เป็นสำนวน (idiomatic expression) หรือไม่ ทั้งนี้เพราะผู้ขีดเกลาภาษาของวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลอาจจะมิได้ตระหนักว่าข้อความนั้นๆ เป็นสำนวน และไม่เห็นความสำคัญที่จะต้องคงลักษณะภาษาตามภาษาต้นฉบับไว้ จึงมิได้ตรวจสอบ

กับภาษาต้นฉบับและมีได้ปรึกษาผู้แปลภาษาจีนอีกครั้ง ทำให้สำนวนจีนในภาษาต้นฉบับสูญเสียลักษณะพิเศษทางภาษาที่แสดงว่าเป็นสำนวนไปเมื่อตกเข้ามาอยู่ในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปล

สำนวนจีนในวรรณกรรมพงศาวดารจีนที่ถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาไทยแล้ว ยังมีลักษณะบางประการให้สังเกตได้ว่าเป็นสำนวน ไม่ใช่ข้อความปรกติ คือ ใช้ภาษากระชับ ใช้คำที่มีสัมผัส ใช้กลวิธีซ้ำคำ เป็นต้น พบได้น้อยกว่าสำนวนที่แปลถอดความและขยายความตั้งตัวอย่างข้างต้น เท่าที่พบได้แก่สำนวนต่อไปนี้

(จีน)	放虎歸山。 fāng hǔ guī shān.
"ปล่อยเสือขึ้นเขา"
(ไทย)	ปล่อยเสือเข้าป่า (ไซฮั่น: 357, 489)
(จีน)	飛蛾投火。 fēi é tóu huǒ.
"แมงเม่าเข้ากองไฟ"
(ไทย)	แมงหวี่บินเข้ากองเพลิง (ไซฮั่น: 162)
รึนยุงบินเข้ากองไฟ (ซ่งกั๊ง: 224)
(จีน)	金枝玉葉。 jīn zhī yù yè.
"กิ่งทองใบหยก"
(ไทย)	ไม้ทองใบแก้ว (สามก๊ก: 164)
(จีน)	口尚乳臭。 kǒu shàng rǔ xiù.
"ปากยังไม่สิ้นกลิ่นน่านม"
(ไทย)	เป็นเด็กยังมีกลิ่นน่านม (สามก๊ก: 588)
(จีน)	不入虎穴，焉得虎子。 bù rù hǔ xué, yān dé hǔ zǐ.
"ไม่เข้าถ้ำเสือ โฉนเลยจะได้ลูกเสือ"
(ไทย)	จะจับลูกเสือก็ต้องรื้อรังเสือ (เม่งเจียว เล่ม 2: 167)

ควรสังเกตว่า สำนวนจีนกลุ่มหลังนี้ แม้ลีลาภาษาจะมีลักษณะพิเศษมากกว่าสำนวนจีนกลุ่มแรก แต่ก็ยังมีลักษณะร่วมกับสำนวนจีนกลุ่มแรก คือ ไม่ได้แปลตรงตามคำที่ใช้ในภาษาจีนโดยเคร่งครัด

สำนวนจีนที่พบในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ กุศโลบายในการสงคราม การปกครองบ้านเมือง และการประพฤติดามจารีตของผู้คน สำนวนเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่พบในภาษาปัจจุบันแล้ว ที่ยังพบอยู่ ได้แก่ *ปล่อยเสือเข้าป่า, แมงเม่าบินเข้ากองไฟ, เชือดไก่ให้ลิงกิน, หนีเสือปะคนิง, เหมือนปลากระตี่ได้น้ำ, ยาดิชมปาก คำตรงชัตุ, ปากยังไม่ลิ้นกลืนน้ำมัน, กิ่งทองใบหยก, ไม่เข้าถ้ำเสือ ก็ไม่ได้ลูกเสือ*

สำนวนจีนที่พบในวรรณกรรมจีนกำลังภายในแปล

สำนวนจีนที่พบในวรรณกรรมจีนกำลังภายในแปลมีลักษณะที่แตกต่างกับที่พบในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลอย่างเห็นได้ชัดในเรื่องลักษณะภาษา กล่าวคือ ภาษาที่ใช้เป็นสำนวนในวรรณกรรมจีนกำลังภายในแปลมีลักษณะเฉพาะและมีลักษณะเป็นรูปแบบภาษาตายตัว ใช้ถ้อยคำได้สอดคล้องกับถ้อยคำที่ใช้ในภาษาจีน ไม่มีลักษณะแปลอธิบายเสริมแต่งความให้อึดยาวอย่างพบในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปล ทั้งนี้เพราะผู้แปลเป็นผู้ที่รู้ภาษาจีนอย่างดีและมีความรู้ภาษาไทยในระดับที่สามารถถ่ายทอดภาษาจีนมาเป็นภาษาไทยโดยยังคงอรรถะและกลั่นอายุตามแบบจีนไว้ได้ ในขณะที่เดียวกันก็ใช้ภาษาไทยที่ราบรื่นและมีลักษณะเฉพาะ

สำนวนจีนในวรรณกรรมจีนกำลังภายในแปลพบไม่มากนัก เนื้อหาของสำนวนจีนมักสะท้อนแนวคิดและค่านิยมที่สอดคล้องกับเนื้อหาของวรรณกรรม คือ กล่าวถึงเรื่องการต่อสู้ระหว่างธรรมะกับอธรรม การล้างแค้น การทดแทนบุญคุณ มิตรภาพ คุณธรรมของวิญญูชน เช่นสำนวนต่อไปนี้

- (จีน) 不知天高地厚。bù zhī tiān gāo dì hòu.
(ไทย) ไม่รู้จักฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ (มังกรหยก ภาค 3: 447)
- (จีน) 癞蛤蟆想吃天鹅肉。lài há ma xiǎng chī tiān é ròu.
(ไทย) คางคกเห่อเหิมอยากจะกินเนื้อห่านฟ้า (มังกรหยก ภาค 3: 675)
- (จีน) 天外有天，人外有人。tiān wài yǒu tiān, rén wài yǒu rén.
(ไทย) เหนือฟ้ามีฟ้า เหนือคนมีคน (มังกรหยก ภาค 1: 1400)
- (จีน) 易如反掌。yì rú fǎn zhǎng.
(ไทย) ง่ายเหมือนพลิกฝ่ามือ (มังกรหยก ภาค 2: 1360)
- (จีน) 有福同享，有難同當。
yǒu fú tóng xiǎng, yǒu nán tóng dāng.
(ไทย) มีสุขร่วมเสพ มีทุกข์ร่วมรับ (มังกรหยก ภาค 1: 1160)
- (จีน) 有恩比酬，有冤必報。yǒu ēn bì chóu, yǒu yuān bì bào.
(ไทย) บุญคุณต้องทดแทน ความแค้นต้องชำระ (มังกรหยก ภาค 3: 661)
- (จีน) 如虎添翼。rú hǔ tiān yì.
(ไทย) เหมือนพยัคฆ์ติดปีก (มังกรหยก ภาค 2: 424)

สำนวนจีนที่พบในวรรณคดีไทย

สำนวนจีนที่พบในโคลงโลกนิติ

ผู้วิจัยพบว่าวรรณคดีไทยบางเรื่องในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นปรากฏสำนวนจีนอยู่ด้วย แม้ว่าจะพบไม่มากนัก แต่ก็สะท้อนให้เห็นผลกระทบของวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลที่แปลกันเฟื่องฟูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น วรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเล่มสำคัญที่ปรากฏอิทธิพลของสำนวนจีนชัดเจนคือ โคลงโลกนิติ โคลงโลกนิติเป็นวรรณกรรมประเภทสุภาษิต มีหลายสำนวน

สำนวนที่เก่าที่สุด⁶อาจมีมาก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ อย่างน้อยก็ก่อนสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (สถาปนาภาษาไทย 2543: 34) ด้วยได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงชำระโคลงโลกนิติของเก่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรได้ทรงชำระโคลงโลกนิติของเก่าให้ไพเราะงดงามยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังได้ทรงนิพนธ์เพิ่มเติมขึ้นใหม่หลายบท บทที่มีหลักฐานหนักแน่นว่าทรงนำสำนวนจีนมาแต่งเพิ่มเติมได้แก่โคลงบทที่ 367 ดังนี้

ช้อนปลาหาค้มแต่	เพียงพอ อิ่มนา
อวดอิทธิคิดเบียดยอ	ใหญ่ล้ำ
เชือดไก่กับเบ็ดคอ	หนิดหนึ่ง
เอามีดฆ่าโคห้ำ	หั้นนั้นหนักแรง
	(โคลงโลกนิติ: 373)

ความเปรียบใน 2 บาทสุดท้ายของโคลงโลกนิติบทข้างต้นตรงกับสำนวนจีน 殺鵝焉用牛刀。shā jī yān yòng niú dāo. “เชือดไก่ต้องใช้มีดฆ่าโค” มีความหมายว่า “ควรเลือกลงทุนหรือลงแรงให้คุ้มค่ากับผลที่จะได้รับ งานใดที่ได้รับผลตอบแทนน้อย ไม่ควรทุ่มทุนทรัพย์และกำลังสติปัญญาลงไปให้มากเกินไปจนเกินควร” ในภาษาจีนสำนวนนี้เป็นสำนวนเก่า ปรากฏครั้งแรกในคัมภีร์ 論語 Lún Yǔ⁷ (司徒談 1985: 210) สำนวนนี้ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสามก๊กสำนวนของ 羅貫中 Luō Guànzhōng ซึ่งเป็นที่มาของสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ด้วย สามก๊กฉบับหลังนี้ปรากฏสำนวนนี้ในตอนขุนเกียนคุมทหารมาตีด่านกิสุยกวนตามบัญชาของ อ้วนเสี้ยว ตั้งโต๊ะปรึกษากับลูกน้องหาผู้อาสาไปสังหารขุนเกียนดังนี้

⁶ หนังสือที่พิมพ์โคลงโลกนิติทั้งสำนวนเก่าและสำนวนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรไว้ด้วยกันเรียกว่า **ประชุมโคลงโลกนิติ**

⁷ 論語 Lún Yǔ เป็นคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของขงจื้อ

ตั้งโต๊ะตกใจจึงปรึกษาลิ่วว่า ครั้งนี้จะได้ใครอาสาออกไปจับขุน
เกี้ยนมาฆ่าเสียได้ ลิ่วจึงว่าซึ่งหัวเมืองยกมาทั้งนี้เปรียบเหมือน
แมลงเม่า ข้าพเจ้าขออาสายกกองทัพออกไปฆ่าเสีย อย่าให้ท่าน
วิตกเลย ตั้งโต๊ะได้ฟังดังนั้นก็ค่อยคลายใจขึ้น จึงว่าทุกวันนี้เราได้
ลิ่วไปไว้เป็นบุตร ถึงมาตรว่าจะได้ทหารอื่นมาไว้สิบหมื่นก็ไม่เท่า
ลิ่ว

ขณะนั้นทหารคนหนึ่งชื่อฮัวหยง กิริยาดังเสือ สูงหกศอกเศษ
ครั้นได้ยินลิ่วว่าจะอาสาดังนั้น จึงคุกเข่าลงคำนับตั้งโต๊ะแล้วว่า
ซึ่งจะฆ่าไก่และจะเอามีดฆ่าโคฆ่าหมูนั้นไม่ควร ซึ่งการทั้งนี้เป็น
แต่หัวเมืองทั้งปวงยกมา อันลิ่วไปผู้บุตรท่านจะยกออกไปรบด้วย
ข้าศึกนั้นเห็นไม่สมควร ข้าพเจ้าจะขออาสาไปตัดเอาศีรษะหัว
เมืองทั้งปวงมาให้จงได้

(สามก๊ก: 60-1)

สำนวนเดียวกันนี้ยังปรากฏในพงศาวดารจีนแปลเรื่องซวยงัก ตอนักฮุย
ยกทัพไปรบด้วยนายโจรเอี้ยใจเฮง ในซวยงักปรากฏข้อความดังนี้

ครั้นเวลารุ่งเช้าักฮุยก็ให้ทหารจัดสรรพระบวณงดงาม
พร้อมจะยกไปให้เป็นสง่าแก่ข้าศึก นายทหารทั้งปวงจึงว่าจะ
ฆ่าไก่ตัวหนึ่ง หาดองเอามีดฆ่าโคฆ่ากระบือไปเชือดไปฟัน
ไม่ ให้แต่พวกข้าพเจ้าไปก็จับตัวมาได้

(ซวยงัก เล่ม 3: 137)

เนื่องจากโคลงโลกนิติบทนี้ไม่ปรากฏในโคลงโลกนิติสำนวนเก่าและไม่
ปรากฏคาถาภาษาบาลีหรือสันสกฤตกำกับ⁸ นิยะดา เหล่าสุนทร (2542: 459, 172)

⁸ โคลงโลกนิติในหนังสือประชุมโคลงโลกนิตินั้น มีทั้งที่มีและไม่มีคาถาภาษาบาลีหรือ
สันสกฤตกำกับ โคลงที่ไม่มีคาถากำกับนั้นนักวิชาการพยายามที่จะสืบหาคาถาภาษาบาลีและ

จึงสันนิษฐานว่าโคลงบทนี้เป็นผลงานสร้างสรรค์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร แต่จากหลักฐานที่ผู้วิจัยแสดงมา ทำให้น่าเชื่อว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร คงจะนำสำนวนที่พบในเรื่องสามก๊กหรือ ขวัญงักมาแต่งเป็นโคลงโลกนิติบทนี้

ในทำนองเดียวกัน อาจจะมีโคลงโลกนิติบทอื่นอีกที่มีที่มาแต่สำนวนจีน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า โคลงบทที่ 24, 77, 308 และ 374 ก็อาจจะมีที่มาจากสำนวนจีน ด้วย ดังจะได้วินิจฉัยตามลำดับต่อไป ควรสังเกตว่าโคลงโลกนิติทั้ง 4 บทนี้เดิมไม่มี คาทาภาษาบาลีหรือสันสกฤตกำกับ และทั้ง 4 บทพบแต่สำนวนพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ไม่พบในสำนวนเก่า

โคลงโลกนิติ บทที่ 24

ความรู้ผู้ปราชญ์นั้น	นักเรียน
ฝนทั้งเท่าเข็มเพ็ชร	ฝ่ายหน้า
คนเกียจเกลียดหน้าเวียน	วนจิต
กลอุทกในตะกร้า	เปี่ยมล้นฤทัย

(โคลงโลกนิติ: 94)

โคลงบทนี้ตรงกับสำนวนจีนว่า 磨杵成針。mó chǔ chéng zhēn. "ฝนทั้งให้เป็นเข็ม" สำนวนนี้ปรากฏในหนังสือ 潛確類書 Qián Què Lèi Shū ซึ่ง 陳仁錫 Chén Rénxī (ค.ศ. 1581-1636) รวบรวมขึ้นในสมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368-1644) (司徒談 1985: 270-1) กวีระบือนามในสมัยราชวงศ์ตั้งชื่อหลี่ไปซึ่งหลบชั้นเรียนออกมาเที่ยวเล่นเพราะท้อแท้ในการเรียน ได้พบหญิงชรากำลังขะมักเขม้นฝนทั่งเหล็กอยู่

สันสกฤตที่มีเนื้อหาตรงกับโคลงนั้นๆ แล้วนำมาลงนำไว้ ด้วยมีสมมติฐานแต่เดิมว่า โคลงโลกนิติที่มีแต่สุภาษิตในภาษาบาลีและสันสกฤต บุคคลสำคัญผู้ค้นคว้าหาที่มีมาของคทาต่างๆ เหล่านั้น ได้แก่ นิยะดา เหล่าสุนทร (2542) และคณะทำงานผู้คัดสรรและเผยแพร่หนังสือประชุมโคลงโลกนิติซึ่งทำงานในนามสถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2543)

หลี่ไปโต้ข้อคิดจากหญิงชราว่า แม่แห่งเหล็กจะหนาใหญ่และแข็งแกร่ง แต่ถ้าตั้งใจ
ฝนไปเรื่อย ๆ วันหนึ่งแม่เหล็กนั้นก็จะเป็นริ้วเล็กกลายเป็นเข็มได้ หลี่ไปจึงรีบ
กลับไปเข้าชั้นเรียนและมานะพยายามจนประสบความสำเร็จสูงสุดในวงกาพย์กลอน
ของจีน

โคลงบทนี้ในหนังสือประชุมโคลงโลกนิติไม่ได้แจ้งที่มาไว้ และไม่ปรากฏใน
โลกนิติของเก๋า นิยะดา เหล่าสุนทร (2542: 142) สันนิษฐานว่าโคลงบทนี้มาจาก
ธรรมเนียมบทที่ 139 ว่า

ยทูนกั สณติ ตั ยั ปุริ สนุดเมว ตั
อตุณกมุภุมไม พาโล ปุริกมุภาว ปณฺทิตโต

—น้ำในหม้อถ้าพร่องลงไปก็จะกระฉอกได้ ส่วนน้ำที่เต็มเปี่ยมจะไม่
กระฉอก คนพาลเปรียบเหมือนน้ำที่มีอยู่เพียงครึ่งหม้อ ส่วนบัณฑิตเปรียบเหมือน
น้ำที่เต็มเปี่ยมอยู่ในหม้อ⁹

แต่เมื่อพิจารณาเหตุแล้ว ความในโลกนิติบทนี้กับธรรมเนียมดังข้างกันไกล
ในขณะที่ความหมายและความเปรียบของโคลงโลกนิติบทนี้คล้ายคลึงกับสำนวนจีน
ที่ ผู้วิจัยยกมาเทียบมากกว่า

โคลงโลกนิติ บทที่ 77

พระสมุทรสุดลิกลัน คณนา
สายดิ่งกิ่งทอดวา หยั่งได้
เขาสูงอาจวัดวา ก้าหนด
จิตมนุษย์นี้ไซ้ร้ ยากแท้หยั่งถึง

(โคลงโลกนิติ 2543: 146)

⁹ คำแปลภาษาบาลีตลอดบทความนี้เป็นของผู้วิจัย

โคลงบทนี้ไม่ปรากฏคาถากำกับมาแต่เดิม ทำให้นิยะดา เหล่าสุนทร วิจัยจัดว่าเป็นโคลงที่ไม่ทราบที่มา¹⁰ (2542: 181, 183) แต่โคลงนี้ตรงกับสำนวนจีนว่า 人心難測, 水難量。 rén xīn nán cè, shuǐ nán liáng. "ใจคนหยิ่งยากดูหยิ่งน้ำลึก" สำนวนนี้ยังปรากฏในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลเรื่องเม่งเจียว ซึ่งเป็นพงศาวดารจีนในสมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368-1644) ตอนต้น ดังนี้

น้ำในทะเลและแม่น้ำใหญ่หยิ่งดู ก็คงรูว่าลึกและตื้น แต่น้ำใจคน
นั้นยากที่จะหยิ่งให้รู้ได้

(เม่งเจียว เล่ม 3: 85-6)

โคลงโลกนิติ บทที่ 308

โคควายวายชีพได้	เขาหนึ่ง
เป็นสิ่งเป็นอันยัง	อยู่ไซ้
คนเด็ดดับสูญสัง-	ขารว่าง
เป็นชื่อเป็นเสียงได้	แต่ร้ายกับดี

(โคลงโลกนิติ: 332)

เดิมโคลงโลกนิติบทนี้ไม่มีคาถากำกับ นิยะดา เหล่าสุนทร (2542: 142, 154) สันนิษฐานว่าคาถาในคัมภีร์ธรรมนิติ¹¹ แถลงปัญญา บทที่ 46 เป็นที่มาของโคลงบทนี้ คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ (สถาบัน

¹⁰ นิยะดา เหล่าสุนทร (2542) ได้จำแนกโคลงโลกนิติที่ไม่ปรากฏคาถาภาษาบาลีหรือสันสกฤตนำ ออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของผู้แต่ง (2542: 159-75) กับกลุ่มที่ไม่รู้ที่มา (2542: 181-91) แต่มิได้ให้เกณฑ์จำแนกที่ชัดเจนว่า เหตุใดจึงจัดโคลงหนึ่งไว้ที่กลุ่มหนึ่ง อีกโคลงหนึ่งไว้ที่อีกกลุ่มหนึ่ง ทั้งๆ ที่ทั้งโคลงทั้ง 2 กลุ่มมีลักษณะเดียวกัน

¹¹ ธรรมนิติ เป็นวรรณคดีสุภาษิตภาษาบาลี สันนิษฐานว่าแต่งในพม่า ไม่ปรากฏนามและปีที่แต่ง (Beichert and Braun 1981 อ้างใน นิยะดา เหล่าสุนทร 2542: 219)

ภาษาไทย 2543: 60-1, 332) คล้อยตามความเห็นของนियะดาจึงได้เติมคาถาจาก
ธรรมนิตยบทดังกล่าวนำกำกับโคลงโลกนิตยบทนี้ไว้ คาถาจากคัมภีร์ธรรมนิตยบทนี้

สรีรสฺส คุณานนฺจ

ทุมจจนฺตมฺนตรี

สรีรี ขณวิทุรฺสสี

กปฺปฺนตฺตญฺจายโน คุณา

—ร่างกายกับคุณงามความดีต่างกันไกล ร่างกายอาจสูญสลายไปได้ใน
ชั่วขณะ แต่คุณงามความดีจะดำรงอยู่ตราบชั่วกับปีกัลป์

ผู้วิจัยเห็นว่าคาถาในคัมภีร์ธรรมนิตยบทที่ 46 กับโคลงโลกนิตยบทที่ 308
แม้จะมีสาระเป็นทำนองเดียวกัน แต่ในคัมภีร์ธรรมนิตยบทกลับมิได้ใช้ความเปรียบใดๆ
ในขณะที่โคลงโลกนิตยบทนี้ใช้ความเปรียบใกล้เคียงกับสำนวนจีนว่า 豹死留皮, 人
死留名。 bào sǐ liú pí, rén sǐ liú míng. “เสือตายไว้หนัง คนตายไว้ชื่อ” มากกว่า
สำนวนจีนสำนวนนี้มีที่มาจากคำพูดติดปากของอวंगเอี้ยนจิง (王彦章 Wáng
Yánzhāng) แห่งราชวงศ์โจวเหลียง (後梁 Hòu Liáng ค.ศ. 907-923) ในสมัยห้า
ราชวงศ์ (五代 Wǔ Dài ค.ศ. 907-960) อวंगเอี้ยนจิงผู้ยอมพลีชีพเพื่อราชบัลลังก์
โจวเหลียง เขายอมถูกประหารโดยไม่ประหวั่นต่อความตายแต่ไม่ยอมสวามิภักดิ์แก่
ราชวงศ์โจวถัง¹² (後唐 Hòu Táng ค.ศ. 923-936) (盧榮軒 1997: 41-2)¹³

¹² เรื่องนี้ปรากฏในพงศาวดารจีนแปลเรื่องนำปักช่อง

¹³ ในกฤษฎณาสนนึ่งคำฉันท์ทั้งสำนวนเก่าซึ่งแต่งครั้งกรุงธนบุรีและสำนวนในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสก็ปรากฏคำประพันธ์เนื้อหาเดียวกับโคลงโลกนิตยบทนี้ด้วย อาจเป็นไปได้ว่าโคลงโลกนิตยบทนี้อาจได้รับผ่านมาจากกฤษฎณาสนนึ่งอีกต่อหนึ่ง ส่วนที่ว่ากฤษฎณาสนนึ่งคำฉันท์กับสำนวนจีนที่ยกมาจะมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันหรือไม่คงต้องพิจารณาหาหลักฐานต่อไป ดู กรมศิลปากร (2532: 347-8) และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (2533: 15)

โคลงโลกนิติ บทที่ 374

หนีเสือขึ้นไม้รอด ปากเสือ

พบต่อคอแดนดุเหลือ ต่อต้อง

หนีแรดร้ายลงเรือ รอดจาก แรดนา

ปะจระเข้ในท้อง น่าน้ำหนูเรือ

(โคลงโลกนิติ: 374)

นิยะดา เหล่าสุนทร (2542: 159, 173) สันนิษฐานว่าโคลงโลกนิติบทนี้เป็นผลงานสร้างสรรค์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร แต่เนื้อหาของโคลงบทนี้รวมทั้งความอุปมาใกล้เคียงกับสำนวนจีนว่า 出得龙潭，又入虎穴。 chū dé lóng tán, yòu rù hǔ xué. “ออกจากบ่อมังกร ยังย้อนไปเข้าถ้ำเสือ” สันนิษฐานว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรคงจะยกย้ายมังกรไปเป็นจระเข้ ลักษณะสัตว์ทั้ง 2 คงพอเทียบกันได้ โคลงโลกนิติบทนี้เป็นที่มาของสำนวน หนีเสือปะจระเข้ ที่ใช้ในภาษาไทยปัจจุบัน

นอกจากโคลงโลกนิติทั้ง 5 บทข้างต้นที่สันนิษฐานว่าอาจมีที่มาจากสำนวนจีนแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่าโคลงบทที่ 132 ซึ่งเป็นโคลงที่มีทั้งสำนวนเก่าและสำนวนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร และเป็นโคลงที่มีคาถาภาษาบาลีกักขัมาแต่เดิม แต่พบว่าความเปรียบของโคลงไม่ตรงกับความเปรียบในคาถาภาษาบาลีนัก กลับไปพ้องกับสำนวนจีนมากกว่า

โคลงโลกนิติ บทที่ 132 สำนวนเก่า (สำนวนที่ 1) ว่าดังนี้

ปลุกพืชในฟางพั้น ธรณี

ลามเกิดผลโตมี หว่านไว้

ผู้ทำกุศลศรี สวัสดิ์ยิ่ง นักนา

ผู้มีดีทำบาปไซ้ บาปนั้นตามสนอง

(โคลงโลกนิติ: 197)

โคลงบทนี้สำนวนเก่ามี 2 สำนวน อีกสำนวนหนึ่งว่าดังนี้

พิกแพงแดงเต้าถั่ว	งายล
หว่านสิ่งใดเป็นผล	สิ่งนั้น
ทำทานหว่านกุศล	สืบสิ่ง ดีแะ
ทำบาปบาปกระชั้น	ชั่วร้ายตามตน

(โคลงโลกนิติ: 197)

ส่วนสำนวนพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ไกล่เคียงกับโคลงบทที่ 132 สำนวนเก่า (สำนวนที่ 2) มาก สำนวนของกรมพระยาเดชาดิศรว่าดังนี้

พิกแพงแดงเต้าถั่ว	งายล
หว่านสิ่งใดให้ผล	สิ่งนั้น
ทำทานหว่านกุศล	ผลเพิ่ม พุณา
ทำบาปบาปชั้นชั้น	ไล่เลี้ยวตามตน

(โคลงโลกนิติ: 197)

โคลงบทนี้มีคำถากำกับมาแต่เดิมว่า¹⁴

¹⁴ คำถากำกันในประชุมโคลงโลกนิติไม่แจ้งที่มา นิยะดา เหล่าสุนทร (2542: 92) ลงความเห็นว่าเป็นของโคลงบทนี้มาจากคำถากำในจุลลนันทยชาดก และได้ยกคำถากำในชาดกดังกล่าวมาเทียบ คำถากำในชาดกกว่าดังนี้

ยานี กโรติ บุริโส	ตานิ อุดฺคฺนิ ปฺสฺสตี
กฺลฺยณภการี กฺลฺยณเ	ปาปภารี จ ปาปภี
ยาทิสึ วปเต พิชึ	ตาทิสึ หรเต ผลึ

อย่างไรก็ตาม คำถากำจากจุลลนันทยชาดกอาจไม่ใช่ที่มาของโคลงโลกนิติบทที่ 132 โดยตรง แต่คงจะสัมพันธ์กับคำถากำภาษาบาลีที่กำกับโคลงบทนี้อยู่

ยาทิส วูปพิษฐ์ ยี่ ตาทิส ลภเต ผล
 กลยานการี กลยาน ปาปการี จ ปาปก

—หวานเมล็ดพืชชนิดใดก็ย่อมได้ผลนั้น ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว

ในภาษาจีนมีสำนวนว่า 種瓜得瓜, 種豆得豆。zhòng guā dé guā, zhòng dòu dé dòu. “ปลูกแตงได้แตง ปลูกถั่วได้ถั่ว” ควรสังเกตว่า ความเปรียบในโคลงโลกนิติสำนวนเก่า (สำนวนที่ 2) กับสำนวนของกรมพระยาเดชาดิศรใกล้เคียงกับความเปรียบในสำนวนจีนมากกว่าจะใกล้เคียงกับความเปรียบของคาถาภาษาบาลีที่นำโคลงอยู่ เพราะเปรียบเทียบการทำดีทำชั่วแล้วได้ผลดีผลชั่วเหมือน “ปลูกแตงปลูกถั่วแล้วได้ผลแตงผลถั่ว”

สำนวนจีนที่พบในวรรณคดีอื่นๆ

ในวรรณคดีเรื่องอื่นๆ พบสำนวนจีนน้อยมาก เท่าที่สำรวจพบแต่เพียงสำนวน *สาวน้อยร้อยชั่ง* ในร้อยยวมมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มหาราช เท่านั้น ปรากฏข้อความดังนี้

เหว กุมารา ส่วนพระทองร้อยชั่งทั้งคู่พิศดูเห็นบุรุษโทษสิบแปด
 ประการ เกิดในสันดานเฒ่าบัดสี พ่อชालีกัณโณไว้ในพระทัย

(มหาเวสสันดร 2531: 199)

คำว่า “พระทองร้อยชั่ง” ในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มหาราช ตรงกับสำนวนจีนว่า 千金小姐。qiān jīn xiǎo jiě. “สาวน้อยพันตำลึงทอง” หรือที่ภาษาไทยปัจจุบันใช้เป็น *สาวน้อยร้อยชั่ง* สำนวนนี้มีที่มาจากประวัติของนายทหารแห่งแคว้นจู่ชื่ออู่จื่อชวี มีสาวน้อยนางหนึ่งยอมสละชีวิตของตนเพื่อช่วยเหลือนอ้อจื่อชวีให้รอดพ้นจากศัตรูที่ตามล่า ภายหลังอู่จื่อชวีได้นำเงิน 1,000 ตำลึงทองมาสร้างสุสานและรูปปั้นทองคำแก่สาวน้อยนางนั้น (จูไรร์ตัน อารยะกิตติพงศ์: 150-2) สันนิษฐานว่า ใน

ภาษาไทยคงเปลี่ยน "สาวน้อยพันตำลึงทอง" มาเป็น สาวน้อยร้อยชั่ง เพราะต้องการสร้างเสียงสัมผัสให้สำนวนนี้

ผู้วิจัยค่อนข้างเชื่อว่าในฐานะเสนาบดีกรมคลัง เจ้าพระยาพระคลัง (หน) อาจจะรู้ภาษาจีนอยู่บ้าง โดยเหตุที่งานในกรมคลังต้องรับผิดชอบด้านการต่างประเทศด้วย ในสมัยแผ่นดินพระเจ้าตากสินมหาราชและแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชซึ่งพระยาพระคลัง (หน) รับราชการอยู่นั้น งานด้านการต่างประเทศมีการติดต่อกับฝ่ายจีนเป็นสำคัญ ดังนั้น คงไม่ใช่เหตุบังเอิญที่เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผู้เป็นแม่กองแปลวรรณกรรมจีนเรื่องสามก๊ก จะใช้สำนวนจีนในงานประพันธ์อื่นของตนด้วย

สำนวนจีนที่ใช้ในภาษาไทยปัจจุบัน

สำนวนจีนที่ใช้ในภาษาไทยปัจจุบันมีจำนวนมาก มีทั้งสำนวนที่มีปรากฏมาแต่ในวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปล และสำนวนที่ไม่พบในนิยายจีนกำลังภายในแปล จากการเก็บข้อมูลจากผู้ออกภาษาที่ไม่รู้ภาษาจีนแต่อ่านนิยายกำลังภายในแปลและชมภาพยนตร์จีนเป็นประจำพบว่า มีสำนวนจีนจำนวนไม่น้อยที่พูดติดปากผู้ออกภาษายอมรับว่าเป็นสำนวนเหล่านี้เป็นสำนวนที่คุ้นเคย บางสำนวนก็ใช้เป็นประจำ บางสำนวนผู้ออกภาษาก็สามารถระบุได้แน่นอนว่าเป็นสำนวนจีน เช่น

(จีน) 大丈夫能屈能伸。 dàzhàngfu néng qū néng shēn.

(ไทย) ลูกผู้ชายยืดได้หดได้

(จีน) 行不更名，坐不改姓。 xíng bù gēng míng, zuò bù gǎi xìng.

(ไทย) ถึงตายก็ไม่เปลี่ยนชื่อ ถึงจะอยู่ก็ไม่เปลี่ยนแซ่

บางสำนวนผู้ออกภาษาก็ไม่แน่ใจ ไม่รู้ว่าเป็นสำนวนจีน แต่ที่แท้เป็นสำนวนที่ยืมมาจากภาษาจีน เช่น

(จีน) 道高一尺，魔高一丈。 dào gāo yì chǐ, mó gāo yī zhàng.

(ไทย) ธรรมะสูงหนึ่งคืบ มารร้ายสูงหนึ่งศอก¹⁵

(จีน) 俯仰不愧天地。 fǔ yǎng bù kuì tiān dì.

(ไทย) เงยหน้าไม่อายฟ้า ก้มหน้าไม่อายดิน

ส่วนผู้บอกภาษาที่รู้ทวิภาษาได้ให้ข้อมูลสำนวนจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่แตกต่างออกไป แต่ล้วนเป็นสำนวนที่พวกเขาใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น

(จีน) 寧為玉碎，不為瓦全。 níng wéi yù suì, bù wéi wǎ quán.

(ไทย) ยอมเป็นเศษหยก แต่ไม่ยอมเป็นแผ่นกระเบื้อง

(จีน) 千里之行，始于足下。 qiān lǐ zhī xíng, shǐ yú zú xià.

(ไทย) จะเดินทางพันลี้ ย่อมต้องมีก้าวแรก

(จีน) 四海之內皆兄弟。 sì hǎi zhī nèi jiē xiōng dì.

(ไทย) พี่น้องสมุทรวนหนึ่งพี่น้องกัน

(จีน) 秀才不出門便知天下事。 xiù cái bù chū mén biàn zhī tiān xià shì.

(ไทย) บัณฑิตไม่ออกนอกบ้าน ก็รอบรู้เรื่องราวในโลก

(จีน) 嚴師出高徒。 yán shī chū gāo tú.

(ไทย) อาจารย์ที่เข้มงวดเท่านั้นถึงจะบ่มเพาะศิษย์ได้

(จีน) 以小人之心，度君子之腹。 yǐ xiǎo rén zhī xīn, dù jūn zǐ zhī fù.

(ไทย) ใจโศคนทรามไปวัดใจวิญญูชน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

¹⁵ หมายความว่า "ธรรมะมีวิธีเอาชนะธรรมะเสมอ ไม่ว่าจะปฏิบัติธรรมให้สูงเท่าใด ก็อาจพ่ายแพ้ต่อธรรมได้" หรือ "อำนาจกิเลสอยู่เหนือจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรมเสมอ" ธรรมะสูงหนึ่งคืบ มารร้ายสูงหนึ่งศอก เป็นสำนวนที่ใช้เป็นเครื่องเตือนผู้ปฏิบัติธรรมให้ระแวดระวังไม่ให้จิตใจเผลอไหลไปอยู่ในวิสัยของกิเลสมาร หรือใช้ปลอบใจเวลาที่ตนดีต้องพ่ายแพ้แก่คนชั่ว

(จีน) 玉不琢，不成器。 yù bù zhuó, bù chéng qì.

(ไทย) หยกที่ไม่ผ่านการเจียรระไนย่อมไม่อาจเป็นเครื่องประดับได้

(จีน) 真金不怕火煉。 zhēn jīn bù pà huǒ liàn.

(ไทย) ทองแท้ย่อมต้องไม่กลัวไฟลน

(จีน) 只見樹木，不見森林。 zhǐ jiàn shù mù, bù jiàn sēn lín.

(ไทย) เห็นแต่ต้นไม้ ไม่เห็นป่า

การดัดแปลงสำนวนจีนให้เป็นไทย

สำนวนจีนที่ใช้ในภาษาไทยปัจจุบันนั้น แม้ส่วนใหญ่จะแปลตรงตามสำนวนจีนเดิมแบบคำต่อคำ แต่สำนวนจำนวนหนึ่งได้ดัดแปลงแก้ไขภาษาให้มีลักษณะเป็นไทยมากขึ้น การดัดแปลงที่เห็นได้ชัดได้แก่ ดัดแปลงคำที่คนไทยไม่รู้จักให้เป็นคำคุ้นเคย หรือดัดแปลงให้เข้ากับค่านิยมและความเชื่อตามพุทธศาสนาแบบไทย นอกจากนี้ยังแก้ไขคำบางคำ สร้างเสียงสัมผัส และทำให้สำนวนมีลักษณะสมมาตรไม่ว่าสำนวนเดิมจะมีลักษณะสมมาตรอยู่เดิมหรือไม่ ดังจะแสดงตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

(จีน) 路遙知馬力，日久見人心。

lù yáo zhī mǎ lì, rì jiǔ jiàn rén xīn.

“หนทางทำให้รู้กำลังม้า กาลเวลาทำให้รู้จักใจคน”

(ไทย) หนทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน

ในภาษาไทยตัดคำที่มีความหมายว่า “กำลัง” และ “ใจ” ออก แล้วเลือกใช้คำว่า พิสูจน์ แปลคำว่า 知 zhī “รู้” นอกจากนี้ยังสร้างเสียงสัมผัสระหว่างข้อความช่วงแรกกับข้อความช่วงหลัง (ม้า สัมผัสกับ กาลเวลา)

(จีน) 金玉其外，敗絮其中。 jīn yù qí wài, bài xù qí zhōng.

“ข้างนอกเป็นหยกเป็นทอง ข้างในเป็นฝ้ายเน่ากลวง”

(ไทย) ข้างนอกสุกใส ข้างในเป็นโพรง

ในภาษาไทยตัดคำที่มีความหมายว่า 玉 yù “หยก” และ 金 jīn “ทอง” ออกอาจเป็นเพราะไม่รู้จักหยกดีนัก เมื่อตัดคำว่า “หยก” ออกจึงต้องตัดคำว่า “ทอง” ออกด้วย นอกจากนี้ในช่วงหลังของสำนวนยังต้องตัดคำว่า 絮 xù “ฝ้าย” ออกด้วย เพราะข้อความข้างหน้าตัดคำว่า “หยก” และ “ทอง” ออกเสียแล้ว เพื่อให้สำนวนมีลักษณะสมมาตรกัน

(จีน) 如意算盤。rú yì suàn pán.
“ดีดลูกคิดสมจินดา”

(ไทย) ดีดลูกคิดรางแก้ว

ในภาษาไทย เมื่อกล่าวถึงคำว่า “สมจินดา” หรือ “สมใจนึก” คนไทยมักจะนึกถึง “จินดาผณี” หรือ “แก้วสมใจนึก” ดังนั้นสำนวน “ดีดลูกคิดสมจินดา” ในภาษาจีน จึงนำมาเปรียบกับ แก้ว กลายเป็น ดีดลูกคิดรางแก้ว สำนวนนี้ทั้งในภาษาจีนและภาษาไทยมีความหมายเหมือนกันว่า “คิดต่อต้านดีแต่เพียงด้านเดียว”

(จีน) 隔牆有耳。gé qiáng yǒu ěr.
“กำแพงมีหู”

(ไทย) หน้าต่างมีหู ประตูมีตา

สำนวนนี้ในภาษาไทยเพิ่มข้อความช่วงหลัง ประตูมีตา เข้าไปเป็น กำแพงมีหู ประตูมีตา เมื่อใช้คำว่า “ประตู” ในช่วงหลังแล้ว จึงได้เปลี่ยนคำว่า กำแพงมีหู ในช่วงหน้าเป็น หน้าต่าง จึงได้สำนวนที่ใช้ในปัจจุบันว่า กำแพงมีหู ประตูมีตา หรือ หน้าต่างมีหู ประตูมีตา บางทีก็ใช้ว่า หน้าต่างมีหู ประตูมีช่อง

(จีน) 誠則為王，敗則為寇。chéng zé wéi wáng, bài zé wéi kòu.
“แท้เป็นพระ ชนะเป็นเจ้า”

(ไทย) แท้เป็นพระ ชนะเป็นมาร

ในประวัติศาสตร์จีนมักอุคมไปด้วยเรื่องราวการศึกสงคราม เรื่องแย่งชิง

ราชบัลลังก์ บางครั้งที่กษัตริย์ที่ถูกกระทำรัฐประหารจำต้องออกบวชเป็นหลวงจีน เพื่อหนีภัย ดังเรื่องของพระเจ้าเกียนบุนเต้ในพงศาวดารเองเสียด้วนซึ่งเป็น พงศาวดารตอนต้นของราชวงศ์หมิง เมื่อกษัตริย์ผู้ปกครองบวช ผู้ที่ชนะได้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นเจ้าหรือกษัตริย์องค์ใหม่ จึงเป็นที่มาของสำนวน "แพ้เป็นพระ ชนะเป็นเจ้า" ในภาษาไทยได้ดัดแปลงสำนวนนี้มาเป็น แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร สันนิษฐานว่า คงเชื่อมโยงเข้ากับเรื่องพระโพธิสัตว์รับพญามาร เมื่อเปรียบเทียบกัน ความหมายตามตัวอักษรของสำนวนภาษาจีนเดิมสอดคล้องและสมเหตุสมผลมากกว่า สำนวนในภาษาไทย

(จีน) 如魚得水。 rú yú dé shuǐ.
"เหมือนปลาได้น้ำ"

(ไทย) เหมือนปลากะต๋ิได้น้ำ

สำนวนจีนใช้ว่า "เหมือนปลาได้น้ำ" ภาษาไทยขยายความว่า ปลา นั้น เป็น ปลากะต๋ิ สันนิษฐานว่า ที่ใช้ว่า ปลากะต๋ิ คงเป็นเหตุผลด้านความไพเราะ เพื่อให้สัมผัสกับคำว่า ระริกกระรี ทั้งนี้เพราะสำนวน เหมือนปลากะต๋ิได้น้ำ มักใช้เป็นส่วนขยายขยายกริยาแสดงอาการดีใจ ระริกกระรี เป็น ระริกกระรีเป็นปลากะต๋ิได้น้ำ หรือ ระริกกระรีเหมือนปลากะต๋ิได้น้ำ

สรุป

สำนวนภาษาจีนเข้ามาอยู่ในภาษาไทยจำนวนมาก หลักเก่าแก่ที่สุดที่พบสำนวนจีนคือวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลโดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมเรื่องสามก๊กซึ่งเป็นวรรณกรรมพงศาวดารจีนแปลเรื่องแรก สำนวนที่พบในวรรณกรรมพงศาวดารหลายสำนวนยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน เช่น ปล่อยเสียเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ, ยาตีขมปาก คำตรงขัดหู, แมงเม่าบินเข้ากองไฟ สำนวนจีนจำนวนมากที่ใช้ในภาษาไทยปัจจุบันได้มาจากวรรณกรรมจีนกำลังภายในแปลและจากอิทธิพลของภาพยนตร์จีนกำลังภายใน ในขณะที่คนไทยเริ่มใช้สำนวนไทยน้อยลงเรื่อยๆ ผู้วิจัย

พบว่าสำนวนจีนกลับมิได้มีปริมาณน้อยลงเลย อาจเป็นเพราะวรรณกรรมจีนกำลังภายในแปลและภาพยนตร์จีนกำลังภายในได้รับความนิยมต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยเริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน คนไทยจำนวนไม่น้อยสามารถอ่านเรื่องสามก๊ก วรรณกรรมจีนกำลังภายในแปล และชมภาพยนตร์จีนกำลังภายในซ้ำแล้วซ้ำเล่าโดยมิรู้เบื่อหน่าย ผู้สร้างภาพยนตร์จีนชุดออกอากาศทางโทรทัศน์ได้นำวรรณกรรมจีนกำลังภายในบางเรื่องมาสร้างเป็นภาพยนตร์ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ส่งผลให้คนไทยมีโอกาสได้ชมและซึมซับเอาสำนวนจีนเหล่านั้นเข้ามาใช้ด้วย ดังนั้นสำนวนจีนส่วนใหญ่จึงมักใช้ในภาษาที่ไม่เป็นทางการ สำนวนจีนมิได้มีอิทธิพลต่อภาษาไทยปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลต่อวรรณคดีสุภาษิตของไทยเรื่องโคลงโลกนิติอาจมีอิทธิพลต่อวรรณคดีเรื่องอื่นด้วย

สำนวนจีนที่เข้ามาสู่ภาษาไทยอุปมาได้กับน้ำซบที่ค่อยๆ ซึมผ่านบ่อทรายขึ้นมาทีละน้อยๆ และไม่เคยแห้งเหือดหายไปจากภาษาไทยนับแต่ที่ภาษาไทยรับเข้ามา

หนังสือที่ใช้เก็บข้อมูล

ช่วยงัก	พงศาวดารจีนเรื่อง ช่วยงัก. 2514. 3 เล่ม. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
ชิงเตงชัน	พงศาวดารจีนเรื่อง ชิงเตงชัน. 2511. 3 เล่ม. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
ชวยถั่ง
ไช้อั้น	พงศาวดารจีนเรื่อง ชวยถั่ง. 2509. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
พงศาวดารจีนเรื่อง ชิดก๊กไช้อั้น. 2508. พระนคร: โสภณพิพรรฒธนากร. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโทพระยาอภัยสงคราม (จอณ ชาติติติก))
ดาบจอมภพ	โกวเล้ง. 2531. ดาบจอมภพ. 2 เล่ม. แปลโดย ว. ณ เมืองลุง. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์วิชาการ.

- ตะเลงพ่าย ปริมาณชุดิซโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. 2515.
ลิลิตตะเลงพ่าย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
- ตั้งฮั้น ตั้งฮั้น ฉบับแปลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ
หล้าภาลัย. 2506. พระนคร: คลังวิทยา.
- หน้าปักข้อ พงศาวดารจีนเรื่อง หน้าปักข้อ. 2513. 3 เล่ม. กรุงเทพฯ:
คุรุสภา.
- มหาเวสสันดร ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก. 2531. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- มังกรหยก ภาค 1 กิมย้ง. [ม.ป.ป.] มังกรหยก ภาค 1. แปลโดย จำลอง
พิศนาคะ. กรุงเทพฯ: บันดาลสาส์น.
- มังกรหยก ภาค 2 กิมย้ง. 2521. มังกรหยก ภาค 2. แปลโดย จำลอง พิศ-
นาคะ. กรุงเทพฯ: บันดาลสาส์น.
- มังกรหยก ภาค 3 กิมย้ง. 2522. มังกรหยก ภาค 3. แปลโดย จำลอง พิศนาคะ.
กรุงเทพฯ: บันดาลสาส์น.
- เม่งเจียว พงศาวดารจีนเรื่อง เม่งเจียว. 2515. 3 เล่ม. กรุงเทพฯ:
คุรุสภา.
- เลียดก๊ก เลียดก๊ก ฉบับสมบูรณ. 2518. 3 เล่ม. กรุงเทพฯ: ศิลปา-
บรรณาการ.
- ประชุมโคลงโลกนิติ สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2543.
ประชุมโคลงโลกนิติ. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรม
วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ส่วยถ้ง พงศาวดารจีนเรื่อง ส่วยถ้ง. 2509. 2 เล่ม. พระนคร: คุรุ-
สภา.
- สามก๊ก พระคลัง (หน). เจ้าพระยา. 2543. สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยา
พระคลัง (หน). กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

- โหงวโหล่วเพงไซ ใน พงศาวดารจีนเรื่องโหงวโหล่วเพงไซ-โหงวโหล่วเพงหน้า. 2516. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- โหงวโหล่วเพงหน้า ใน พงศาวดารจีนเรื่องโหงวโหล่วเพงไซ-โหงวโหล่วเพงหน้า. 2516. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- เองเลียดตัวน พงศาวดารจีนเรื่อง เองเลียดตัวน. 2516. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ: ครูสภา.

บรรณานุกรม

- 陳欣望. 1992. *漢英語林*. 上海: 上海交通大學出版社.
- 王力. 1985. *中國成語大詞典*. 上海: 上海辭書出版社.
- 盧榮軒. 1997. *中國成語選粹新篇*. 香港: 海峰出版社.
- 司徒談. 1985. *中國成語選粹*. 香港: 海峰出版社.
- 朱祖廷. 1985. *漢語成語大詞典*. 河南: 河南人名出版社.
- กรรณิการ์ ไกวิทกุล. 2544. *การเปรียบเทียบภาษิตคำพังเพยจีนกับสำนวนภาษิตไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จินตนา ชันวานวิวัฒน์. 2527. *การศึกษาเปรียบเทียบความเปรียบในสามก๊กฉบับจีนกับฉบับไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุไรรัตน์ อารยะกิตติพงศ์. 2544. *สนุกกับคำสแลงจีน*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- ฉิน หยงหลิน. 2526. *สำนวนจีนและสำนวนไทย: การศึกษาเปรียบเทียบ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัชศรีณีย์ เชิดชูตระกูลชัย. 2544. *สำนวนกริยากรรมแบบสามพยางค์ที่ใช้บ่อย*

- ในภาษาจีน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษา
ตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชญัญพร ปริญญาวุฒิชัย. 2543. **การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนที่มีตัวเลขใน
ภาษาจีนและภาษาไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โชติธรรม สุนทร, พระครู (ช่วง โชติปาโล). 23 เมษายน 2545. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัด
อาวุธวิกสิตาราม. สัมภาษณ์.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. 2542. **โคลงโลกนิติ: การศึกษาที่มา.** กรุงเทพฯ: แม่ม้าผาง.
ปรมาณูชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. 2533. **กฤษฎาสอนน้องคำ
ฉันท์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (พิมพ์ในงานฉลอง
วันประสูติ 200 ปี สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาณูชิตชิโนรส 11
ธ.ค. 2533)
- พิริยา สุรขจร. 2544. **สำนวนจีนและสำนวนไทยที่มีคำเกี่ยวกับสัตว์:
การศึกษาเปรียบเทียบ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณิตา ถึงแสง. 2544. **การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนจีนกับสำนวนไทยที่มีคำ
บอกอวัยวะ “ตา”.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
ภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิลปากร, กรม. 2532. “กฤษฎาสอนน้องคำฉันท์.” ใน **วรรณกรรมสมัยธนบุรี.** เล่ม
1. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, หน้า 297-364.
- สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2543. **ประชุมโคลงโลกนิติ.**
กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุมาลี ศรีปานเงิน. 2543. **การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนจีนที่มีคำว่า “XIN” กับ
สำนวนไทยที่มีความหมายตรงกัน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร-
มหาบัณฑิต สาขาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.